

Lever action!

Deel I

Filmster of 's-werelds eerste echte aanvalsgeweer?

Lever action geweren worden vooral gezien als de schouderwapens waarmee cowboys, farmers, pioniers en wetshandhavers in het Amerika van 150 jaar geleden, uitgerust waren. Dat is maar een deel, een onbelangrijk deel zelfs, van de historie.

Lever action geweren en karabijnen mogen we gerust zien als het *Sturmgewehr* van de 19e eeuw. Een gidswapen dat de richting aangaf waarin militaire geweren zich zouden gaan ontwikkelen. De enorme slachting die de Turken met Winchester lever actions aanrichtten onder Russische troepen, zette de toon.

door Robert Teske

Zelfs voor de meest ongeïnteresseerde in vuurwapenland is het lever action geweer een herkenbaar model wapen. Het wordt echter vaak geassocieerd met tv-series en westernfilms. Het ging er op den duur zelfs op lijken alsof lever actions enkel in "the Wild West" waren ingezet of dat het een specifiek filmwapen was. De spaghetti western was in de jaren 70 van vorige eeuw daar zeker debet aan.

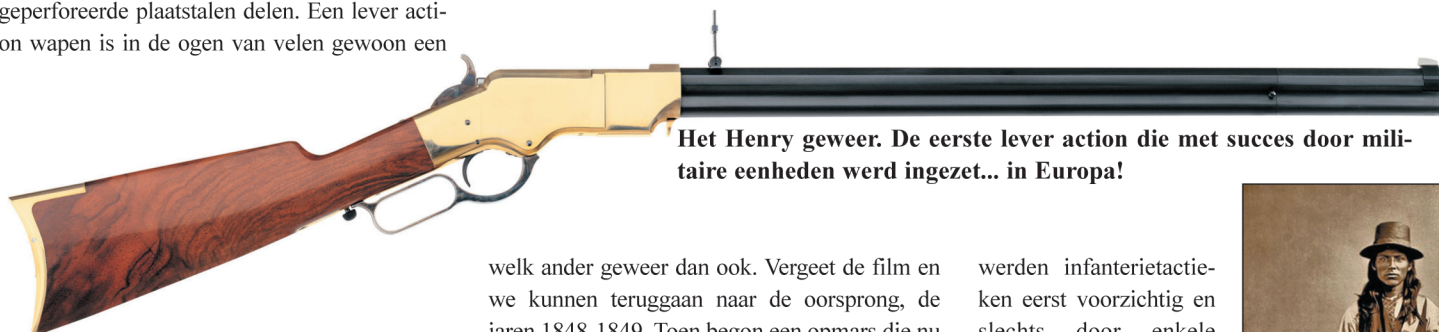
Verzamelaars

In verzamelaarskringen merk je ook een zeer beperkte aandacht voor lever actions. Als je niet geïnteresseerd bent in semi- en volautomaten tel je waarschijnlijk niet echt mee. Op een of andere manier ben je dan niet stoer. En mannen willen graag stoer zijn, ook in Neder-wapenverzamelend.

Jammer dus voor het lever action model want dit wapen heeft geen vlamdemper, driepoot, trommelmagazijn, bandvoeding, piccatinny rail, Aimpoint of andere ruige, indrukwekkende geperforeerde plaatstalen delen. Een lever action wapen is in de ogen van velen gewoon een

Jimmy Steward en zijn mede-acteurs knallen er lustig op los met hun Winchesters. Historisch gezien volslagen onzin. De Amerikaanse legerleiding vond lever actions maar dure munitieverslinders. De US Cavalry Troop A 2nd Cavalry zal uitgerust geweest zijn met enkelschots achterladers (zoals de mannen in de achtergrond).

Het Henry geweer. De eerste lever action die met succes door militaire eenheden werd ingezet... in Europa!

klassiek cowboygeweertje en wordt het onterecht als minderwaardig en niet interessant gezien.

Denkfout

Een fikse denkfout van de gevestigde wapenspecialisten, want het is veel meer dan dat, en met bovendien een veel langere historie dan

welk ander geweer dan ook. Vergeet de film en we kunnen teruggaan naar de oorsprong, de jaren 1848-1849. Toen begon een opmars die nu nog gaande is; de productie is nog steeds een feit en ook dit is bijzonder te noemen. Het lever action geweer moet dus wel bijzonder zijn. Het is over de gehele tijdslijn gezien een jachtwapen, sportwapen, verdedigingswapen, politiewapen, combatwapen en militair wapen in één en het heeft de manier waarop landoorlogen worden uitgevochten tijdens en na de Amerikaanse Burgeroorlog drastisch gewijzigd. Ja, na 1865

werden infanterietactieken eerst voorzichtig en slechts door enkele naties, daarna in toenemende mate, aangepast aan de nieuwe techniek van de lever action: een betrouwbaar repeteerwapen met grote magazijn-capaciteit.

Voor de degene die na het hierboven geschre-

ne nog sceptisch tegenover dit wapen staan; ga er maar eens voor zitten en besef dat het meer behelst dan je denkt.

Immers; wapenkennis start in de verre historie en Winchester besloeg met zijn lever action modellen een groot deel van deze historie. Sla je dit deel over, dan mis je een cruciale fase in de ontwikkeling van vuurwapens en de relevantie met infanterietactieken.

Winchester lever action wapens bezitten, gebruiken en bestuderen is geen extravagante, maar wel degelijk een fascinerende bezigheid. Een wapensysteem met niet alleen technische maar ook veel culturele en historische diepgang.

Lever action als oorlogswapen

Wat algemeen niet zo bekend is, is dat ondanks het feit dat er geen grote orders van de Amerikaanse krijgsmacht kwamen, het lever action geweer in de periode vanaf de Amerikaanse Burgeroorlog tot en met de Eerste Wereldoorlog wel degelijk als een effectief combat wapen werd ingezet. We durven zelfs te stellen dat lever actions de rol vervulden die thans door aanvalsgeweren als de Kalashnikov wordt gespeeld. Een korte karabijn met voor die tijd ongekend grote vuurkracht. Compact, eenvoudig te bedienen en feitelijk ideaal voor niet al te grote afstanden.

Het Henry Model 1860 was in de Amerikaanse Burgeroorlog een bijzonder stuk techniek, de soldaten van de "Union" hadden opeens de mogelijkheid om snel achter elkaar schoten te kunnen lossen door gebruik te kunnen maken van een repeteersysteem gekoppeld aan een grote magazijn capaciteit.

In Europa volgde men deze Amerikaanse Burgeroorlog op de voet en het ontging een deel van de Europese landen niet dat er een succeswapen was ontwikkeld, het Henry Model 1860 en later de succesvolle opvolger, het Winchester Model 1866. Met name Frankrijk en het Ottomaanse Rijk ("Turkije" Red.) hadden extra interesse.

Eerste aanschaf door Frankrijk

Frankrijk overwoog om het Model 1866 aan te schaffen en wel voor de Marine. Daar zou het wapen effectief ingezet kunnen worden vanaf een wel heel speciale positie aan boord van een schip, het kraaiennest. Een repeteerwapen met grote magazijn capaciteit zou vanaf een punt boven het dek superieur zijn en het strijdtoneel kunnen beheersen bij enteren van schepen. In februari 1870 werd voorgesteld om het systeem aan te schaffen. De Fransen noemden het geweer "Carabine Henry-Winchester".

De Franco-Pruisische oorlog van juli 1870 tot mei 1871 verstoorde enigszins de aanschaf van de Amerikaanse geweren. De noodzakelijkheid om een modern repeteerwapen aan te schaffen bleef echter wel degelijk bestaan. Het bood dus

Union soldaten met wat destijds een revolutionair aanvalsgeweer was: de Henry 1860. Na de wapenstilstand verdwenen deze geweren weer uit de bewapening.

nieuwe afzetmogelijkheden voor de Winchester fabriek.

Officieel werd het Model 1866 dus niet aangeschaft maar tijdens die Franco-Pruisische oorlog werden in wisselende en enigszins rommelige aankoopacties toch enkele duizenden Winchester modellen 1866 in huis gehaald.

De Fransen kochten 3.000 Model 1866 geweren met een magazijn capaciteit van 16 patronen en 3.000 stuks met een magazijn capaciteit van 13 patronen. Daarbij hoorde een order voor maar liefst 4,5 miljoen .44 Henry patronen. De wapens werden verdeeld onder diverse units waaronder

Chief Geronimo en een stel krijgers. Twee van hen met een Winchester. De Indiaanse guerrilla's waren feitelijk de eersten die in de lever action een uitstekend aanvalsgeweer zagen. De Amerikaanse krijgsmacht bleef echter na de Burgeroorlog jarenlang deze repeteergeweren negeren.

Turkse militairen wachten op de Russen. Hun multi-schots Winchesters liggen klaar, de kistjes met elk 500 stuks .44 patronen liggen achter hen. De slachting werd enorm.

ook speciale gevechtseenheden. Het was het enige buitenlandse wapen dat tijdens deze oorlog werd gebruikt en na de strijd in dienst bleef. Het Model 1866 werd zelfs het standaard wapen van het Corsicaanse *17th Legion*.

De Turken

Het Model 1866 werd ook aangeschaft door het Ottomaanse Rijk en ingezet tegen de Russische troepen tijdens de Russisch-Turkse oorlog van 1877 tot 1878.

Om de juiste movers en shakers in de gewenste stemming te brengen, kregen Turkse politieke leiders en legerofficieren van de Winchester fabriek een stel mooi bewerkte proefmodellen M1866 toegestuurd. Ze konden deze wapens uitproberen en teruggeven hoefde niet.

Deze gift was natuurlijk niet voor niets; Oliver Winchester kon door deze schenking een grote order binnenslepen. De Turken, toen al in staat een goed wapensysteem te herkennen als ze er eentje zagen, kochten daarna maar liefst 45.000 stuks Winchester Model 1866 musketten (lange loop) en 5.000 stuks karabijnen. Daarbij werden tussen de 40 en 60 miljoen patronen aangeschaft.

Een deel van de lever action wapens (geschat wordt tussen de 8.000-12.000) werden uiterst succesvol ingezet tijdens het Beleg van Pleven, een in West Europa vergeten maar desalniettemin grote en bijzonder interessante veldslag om het Bulgaarse stadje Pleven in de grensstreek met Roemenië.

Tijdens de slag en het navolgende beleg werd pas echt bewezen hoe effectief het lever action wapen kon zijn. Wat we tegenwoordig een game changer noemen.

Pleven

Het conflict startte op 18 juli 1877. De Turken wilden de Russische opkomst richting Bulgarije stoppen en Pleven was een belangrijke stad. Deze moest behouden blijven. De Russen arriveerden zonder noemenswaardige weerstand te hebben ontmoet en besloten om de stad aan te vallen. Ze werkten overigens samen met de troepen van Roemenië.

De troepenmacht werd opgevoerd naar 7.500 man. Dat moest voldoende zijn om de slag resoluut te winnen en de stad snel in te kunnen nemen. Maar het liep anders en het zou meer dan vijf maanden duren en er waren vier grootscheepse aanvallen nodig om de Turken te kunnen verslaan. Die hardnekkige weerstand stoelde grotendeels op het gebruik van de Winchester lever actions die ze op precies de juiste manier gebruikten.

Prelude van een slachting

De Turken hadden in en rondom Pleven uitstekende fortificaties gebouwd. Die bestonden deels uit elkaar dekkende vuurposten, en loop-

Het enkelschots Krnka geweer dat de Russen gebruikten in de Slag om Pleven. Deze omgebouwde voorladers (!) waren geen match voor de Winchester lever actions en de bijbehorende gevechtstactiek van de Turken.

De Turkse "Schutters Lange Afstand" waren uitgerust met het modernere Peabody-Martini geweer. Wie zij misten, kwam onder vuur van Winchesters te liggen.

De Winchester M1866 in kaliber .44 Henry, die de Turken zo succesvol inzetten tijdens het Beleg van Pleven. Hier de lange "musket" versie.

graven die verschillende linies vormden. Duivels slim aangelegd dankzij een vooraf goed doordachte tactiek en een voorbode van wat 37 jaar later in West Europa zou plaatsvinden. Die tactiek was voor een groot deel gebaseerd op de gebruiksmogelijkheden van het lever action geweer. Het was in Pleven waar het Amerikaanse repeeteersysteem in de moderne Europese oorlog geïntroduceerd.

Hun leider Osman Pascha maakte gebruik van veel natuurlijke obstakels en daarachter werden manschappen gepositioneerd met Peabody-Martini lange-afstandgeweren. Zij waren getraind om tot op twee kilometer afstand opmarcherende Russische eenheden effectief te bevuren. Direct na iedere barrage schreeuwden officieren eventueel de nieuwe vizierinstelling naar hun manschappen zodat naarmate de vijand dichterbij kwam, de Turken dodelijk op doel bleven.

Winchester kicks in!

Was de opponent eenmaal tot op een paar honderd meter genaderd, dan schakelden de Turken over op hun Winchester M1866 lever actions waarmee ze de nog resterende Russische eenheden op een barrage van heet lood zouden trakteren. Op dat moment waren de Peabody-Martini schutters al naar de achterliggende linie verkast vanwaar zij opnieuw hun lange afstandvuur op de vijand konden loslaten.

En zo geschiedde. Na de eerste veldslag waren aan Turkse zijde maar weinig slachtoffers: 12 doden en 30 gewonden. De Russen verloren in die eerste stadsoorlog 74 officieren en 2.771 soldaten. Ze lieten 17 wagens vol met munitie achter tijdens de vlucht uit de stad.

Vuurstorm

Het Peabody-Martini geweer had een valblok-systeem in kaliber .45 en kon 17 schoten per minuut afvuren. Het wapen was effectief op een afstand van 600 meter maar kon met een grote boog wel 2.000 meter halen.

De lever actions werden gebruikt voor close combat gevechten en hinderlagen. Met dit wapen kon in een minuut meer dan het dubbele aantal schoten worden gelost. Tijdens een latere Russische aanval wisten de Turken met hun Winchesters vanuit een langerekte stelling een vuurstorm van 20.000 schoten per minuut te genereren! De Russen waren overigens uitgerust met het Krnka geweer.

Volgens plan... van de vijand!

Om de hardnekkige, tegen beter weten in weerstand van de Turkse Winchester schutters te breken, breidden de Russen hun troepenomvang uit van 80.000 man naar wel 150.000 man! Ondanks dat lukt het ze niet zoals gepland vlot de stellingen van de Turken in te nemen. Ze volgden precies het draaiboek dat de Turken

voor hen hadden bedacht. Men liet de aanvaller bewust dichtbij komen om dan pas een zee van kogels af te vuren vanuit de M1866's. De verliezen werden alleen maar heviger. De Turken waren in de minderheid maar elke soldaat was uitgerust met een Winchester M1866 en een kist met 500 patronen. Ondanks de uiteindelijke Russische overwinning (na een maanden durend beleg van Pleven) in 1878, waren hun verliezen gigantisch groot en ze waren grotendeels veroorzaakt door de inzet van de Winchester Model 1866 lever action geweren.

De Russen waren tijdens en na de gevechten om Pleven sterk onder de indruk van de Winchester en gingen op zoek naar een eigen repeteergeveer. Dat resulteerde uiteindelijk in de ontwikkeling van het Mosin-Nagant grendelgeweer. Maar voordat ze daar op overschakelden, kochten ze eerst nog in de VS, bij Winchester, een groot aantal M1895 lever actions.

Succes blijft uit

Ondanks de successen van het Winchester geweer, kreeg de fabriek niet de grote vervolorders waar men op hoopte. De wapens waren gewoon te duur. Een enkelschots wapen of een grendelgeweer was eenvoudiger te produceren. In de jaren '70 van de 19e eeuw waren enkelschots achterladers in een redelijk zwaar zwartkruitkaliber nog steeds het meest populaire type. Ze domineerden de militaire markt. De Amerikaanse krijgsmacht was nog niet overtuigd van de waarde van een meerschots wapen dat medium kaliber munitie verschoot. Ze geloofden er stellig in dat de soldaten een hoop munitie zouden gaan verspillen als overgegaan zou worden naar een repeteerwapen. Men had

bovendien niet veel vertrouwen in de robuustheid van het lever action mechanisme. Het was in hun beleving te gecompliceerd voor onderhoud in het veld.

Die behoudende voorzichtigheid zou de Amerikaanse krijgsmacht nog decennialang, tot aan de invoering van de AR15/M16 blijven hinderen en op achterstand zetten. De lessen uit de slag om Pleven werden in ieder geval niet getrokken.

De aanhouder wint

Ondanks deze tegenslag bleef Winchester volharden en werd de ontwikkeling van het wapen verder doorgevoerd door met wapenontwerper John Browning in zee te gaan. Die zag zeker wat in het ontwerp en ging aan de slag om dit wapen te verbeteren. En zo kwamen achtereenvolgens het flink sterker gebouwde Model 1886 en 1892 op de markt. Wapens die veel zwaardere patronen konden verschieten omdat nu gebruik gemaakt werd van een dubbel verticaal blokkeersysteem van de slede-afsluiter. Het grote voordeel van het Model 1886 was dat dit geweer het door het Amerikaanse leger in gebruik genomen kaliber .45-70 Government kon verschieten.

Het Model 1892 met dezelfde techniek verschoot de lichtere geweer- en revolverpatronen. Vanaf de jaren 1880 werden de wapens deels overbodig, zwartkruit munitie werd vervangen

De M1895. De meest robuuste Winchester lever action. In aanzienlijke aantallen verkocht aan de Russen (foto onder). Meer hierover in deel II.

door krachtiger patronen geladen met nitrokruid. Wederom bood ontwerper Browning de oplossing door het Model 1894 en 1895 te ontwikkelen. En het Model 1895 kon nog meer; het had een boxmagazijn in plaats van een buismagazijn en kon zo de zwaarste militaire munitie uit die tijd verschieten.

Het wapen werd ingezet tijdens de New York National Guard rifle trials in 1895. Ondanks de duidelijke prestaties resulteerde dit wederom niet in een aanschaf. Desondanks werden er toch wapens aangeschaft door het Amerikaanse Ministerie van Oorlog voor inzet in de Spaans-Amerikaanse oorlog in 1898. De Spaans-Amerikaanse oorlog ruimde met inzet van het Model 1895 de laatste resten op van het eens zo machtige Spaanse Rijk en markeerde het begin van de imperialistische politiek van de Verenigde Staten.

Desondanks kreeg Winchester wederom geen grote order van het leger.

IN deel II wordt het wel en wee van lever actions in militaire dienst verder uit de doeken gedaan. Die geschiedenis speelt zich wederom grotendeels in Europa af

Na de bloedige gevechten met de Turken, koesterden de Russen een diepe bewondering voor Winchester lever actions en schaften zij uiteindelijk zelf de M1895 uitvoering in kaliber 7,62 x 54 Nagant aan.

Meer in deel II.